

Література:

1. Літопис Самійла Величка: У 2 т. – К., 1991. – Т. 1.
2. Петровський М. Н. Псевдо-діяриуш Самійла Зорки // Записки історично-філологічного відділу ВУАН, 1928. – Кн. 17.
3. Tadeusz KrzNestek, Wiesław Majewski, Mirosław Nagielski, Iwan Storoienko. Źyite Wody – 1648. – Warszawa, 1999.
4. Мищик Ю. А. Козацький край: Нариси з історії Дніпропетровщини XV – XVIII ст. – Дніпропетровськ, 1997.
5. Історія України в документах і матеріалах / М. Н. Петровський, В. К. Утілов. – К., 1941. – Т. 3.
6. Стороженко І. С. Лицарська гіпотеза утворення Запорозької Січі // Київська старовина. – 2003. – № 5.
7. Він же. Організаційна структура козацтва, що передувала утворенню першої Запорозької Січі (друга половина XVI ст.) // Київська старовина. – 2004. – № 2.
8. Він же. Перша Запорозька (Базавлуцька) Січ кінця XVI – першої половини XVII ст. // Київська старовина. – 2005. – № 1.
9. Він же. Перша Запорозька (Базавлуцька) Січ кінця XVI – першої половини XVII ст. (продовження) // Київська старовина. – 2005. – № 2.
10. Грушевський М. С. Історія України-Руси: В 11 т. – К., 1995. – Т. 7.
11. Документи об освободительной войне украинского народа 1648–1654 гг. / А. З. Барабой, И. Л. Бутич, А. Н. Катренко, Е. С. Компан. – К., 1965.
12. Слабченко М. Паланкова організація Запорозьких Вольностей // Козирев В. К. Матеріали до історії адміністративного устрою південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.). – Запоріжжя, 1999.
13. Документи Богдана Хмельницького 1648–1657 рр. / Упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич. – К., 1961.
14. Стороженко І. С. Відродження Запорозької (Чортомлицької) Січі Б. Хмельницьким у 1652 р. // Київська старовина. – 2005. – № 3.

В. Панченко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА НАУКОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО В С.ПУСТОВІЙТІВЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА “ПОСУЛЛЯ”

Однією з прогресивних тенденцій сучасного музейного будівництва на терені збереження об'єктів культурної спадщини є створення заповідників. Державний історико-культурний заповідник “Посулля” передбачається створити на території Роменського, Недригайлівського районів та міста Ромни на базі комплексів:

археологічних пам'яток:

Басівського та Будківського городища скіфського періоду;

Груп скіфських курганів поблизу сіл Миколаївки (Горове), Великої Бутівки, Червоного, Басівки, Пшінчиного, Воцилихи, Великих Будок, Загребелля, Плавинища;

Сіверянського городища “Монастирище” на південно-східній околиці м.Ромни;

Городищ літописних міст Попаш та Вяхань (Недригайлівський район);

пам'яток архітектури і містобудування монументального мистецтва, історії:

Відтвореної Троїцької церкви П.Калнишевського в с.Пустовійтівка;

Пам'ятного знака П.Калнишевському в м.Ромни;

Пам'ятного місця садиби П.Калнишевського в с.Пустовійтівці;

Історичного пам'ятного місця розташування Покровської церкви П.Калнишевського в м.Ромни;

Пам'яток історії села Хоружівка.

музейних колекції Роменського та Недригайлівського краєзнавчих музеїв (близько 50 тис.предметів).

Передбачається така структура заповідника:

-Дирекція заповідника з місцем розташування с.Пустовійтівка (м.Ромни).

-Підрозділами з основних видів діяльності будуть окремі музеї з відділами:

а) музей козацтва в с.Пустовійтівка ;

б) музей археології Посулля.;

© Панченко В.

в) краєзнавчий музей в м.Ромни (нині діючий).;

г) художній музей в м.Ромни;

д) краєзнавчий музей в смт. Недригайлів;

- Допоміжні підрозділи

б) господарсько-допоміжний відділ, включаючи транспортний підрозділ, побутовий комплекс в с.Пустовійтівці;

в) служба охорони та захисту пам'яток в с.Пустовійтівці;

г) рекламно-видавничий відділ (сектор);

д) екскурсійно-туристичне бюро в с.Пустовійтівці, м.Ромни, смт. Недригайліві

Роменський та Недригайлівський краєзнавчі та художній музеї можуть мати окремо розташовані відділи. Так до Недригайлівського музею доречно включити як відділ історико-літературний музей в с.Хоружівка.

Музей козацтва включатиме меморіальний комплекс П.Калнишевського та відтворену Троїцьку церкву в с.Пустовійтівка. Музей планується створити на базі комплексу експонатів краєзнавчого музею, пов'язаних з козаччиною (близько 350 предметів) та нових надходжень в т.ч. закуплених в приватних осіб, антикварних магазинах.

Під музей найбільш доцільно відвести окремо розташоване приміщення в центральній частині села. Таким в Пустовійтівці є приміщення сільської ради, яке потребує реконструкції і пристосування.

Відділом музею повинен стати – меморіальний комплекс П.Калнишевського та Троїцька церква які функціонуватимуть також як об'єкти екскурсійного показу. В меморіалі планується встановити копіюобну стелу П.Калнишевського, яка нині знаходиться на території колишнього Соловецького монастиря в Росії.. Після реставрації Троїцької церкви планується провести внутрішнє канонічне оздоблення церкви з елементами музейної експозиції про П.Калнишевського. Неподалік церкви закладено “Калнишевий гай” з елементами парково і монументального оздоблення.

Неподалік (за 200 м) на схід від церкви передбачається встановити пам'ятний знак на місці садиби П.Калнишевського з обладнанням оглядового майданчика біля нього.

Планом будівництва заповідника передбачається спорудження біля меморіалу (за 100-150 м) на сільському кладовищі пам'ятника жертвам голодоморів, що також використовуватиметься як об'єкт екскурсійного показу. Передбачається також доповнення спорудженого в'їзного знаку в село етнографічним комплексом і майданчиком відпочинку. На базі перелічених об'єктів культурної спадщини с.Пустовійтівки планується проведення різних свят, екскурсій, урочистих ходів, в тому числі щорічного Всеукраїнського свята козацької слави, інших культурно-просвітницьких масових заходів, наукових симпозіумів, конференцій. В селі передбачається обладнати готельний комплекс, сучасну рекреаційну зону етнографічного характеру на березі р.Сули, створити умови для розвитку “зеленого” туризму.

Реконструкція центру села, створення сучасної інфраструктури торгово-побутової сфери обслуговування туристів підвищить роль і значення заповідника, слугуватиме збільшенню потоку туристів.

Музей археології Посулля створюється також на основі наявної археологічної колекції краєзнавчого музею. Джерелом поповнення колекції є надходження від археологічних експедицій, розвідок, тощо.

В структурі музею археології передбачається діяльність музеєфікованих археологічних пам'яток, виключно, як об'єктів екскурсійного показу. Діяльність цих об'єктів триватиме сезонно в літній період. Так на скіфському кургані “Старша могила” планується спорудити оглядовий майданчик та провести наукову реконструкцію поховальної камери з муляжами поховального інвентаря. На Басівському скіфському городищі є намір реконструювати частину оборонного валу городища “Башта”, а також запровадити для бажаючих та туристів можливість участі в проведенні розкопок городища під керівництвом науковців заповідника. На сіверянському городищі УІІ-Х ст. “Монастирище” в місті Ромни доцільним є реконструкція воріт та землянок сіверян.

Співпрацюватиме з музеєм археології Посулля науково-методичний археологічний центр, який повинен забезпечувати проведення та координацію археологічних досліджень на об'єктах заповідника та в зоні його діяльності, здійснення контролю за станом збереження і охорони пам'яток археології заповідника.

Основою художнього музею стане відповідна колекція краєзнавчого музею. За структурою музей матиме експозиції з декоративно-вжиткового, образотворчого мистецтва, іконопису, дитячої художньої творчості, виставку-продаж робіт місцевих майстрів та художників та інші. Перспективним є створення експозиції театрального мистецтва Роменщини. Під музей доцільним є відведення пам'ятки архітектури і містобудування приміщення колишнього міського училища (нині станція юних техніків), яке за місцем розташування і плануванням відповідає вимогам музею.

Важлива роль відводиться допоміжним підрозділам. Відділ охорони і захисту пам'яток (служба) забезпечуватиме охорону музейних і господарських об'єктів, майна заповідника, в с.Пустовійтівка, та музеєфікованих археологічних об'єктів. Обов'язком служби також стане постійна (цілодобова) охорона всіх археологічних об'єктів, що входять до заповідника від несанкціонованих розкопок.

Рекламно-видавничий відділ (сектор) забезпечуватиме підготовку та видання відповідної продукції, надаватиме послуги всім структурним підрозділам заповідника.

Екскурсійно-туристичне бюро розміщуватиметься як в м.Ромни при краєзнавчому музеї, так і в с.Пустовійтівці при дирекції заповідника. Відповідний підрозділ діятиме також при Недригайлівському музеї. Екскурсії проводитимуться як по об'єктах заповідника, так і по м.Ромни, пам'ятних місцях Роменщини, Недригайлівщини, інших регіонах за бажанням туристів.

Господарсько-допоміжний відділ обслуговуватиме структурні підрозділи, забезпечуватиме роботу автотранспорту, готельно-побутового комплексу, здійснюватиме нагляд за рекреаційною зоною, лісними насадженнями заповідника.

Створення заповідника передбачається в три етапи до 2015 року.

Протягом 2007-2009 років передбачається розробка документації та організаційно-правове оформлення заповідника; формування його структури, штату; відведення приміщень, території; передача об'єктів; встановлення на місцях охоронних зон; виготовлення проектно-кошторисної документації, розробка генерального плану розвитку заповідника; пристосування приміщень; формування колекцій новостворених музеїв; розробка наукової документації створюваних музейних комплексів, обладнання експозицій музею козацтва в Пустовійтівці, історико-літературного комплексу в Хоружівці, тощо.

На другому етапі до 2012 року - завершення робіт передбачених першим етапом, а також будівництво меморіального комплексу, музеєфікація археологічних об'єктів заповідника, створення повноцінних експозицій музеїв археології, художнього, меморіальних.

На третьому етапі передбачається відродження Покровської церкви; активізація науково-дослідної, експозиційно-фондової роботи; завершення формування структури заповідника, облаштування рекреаційних зон; завершення обладнання постійних експозицій музеїв, проведення повноцінної наукової роботи та масштабних археологічних досліджень.

Перші кроки розбудови заповідника підтвердили необхідність широкого фахового та гроиадського обговорення всіх без виключення проектів. Так в проекті відбудови Троїцької церкви не передбачено найбільш можливе використання дерева з колишньої церкви, що може призвести до втрати статусу пам'ятки. Не відповідає низці вимог проект створення музею П.Калнишевського в приміщенні сільського Будинку культури.

В.В. Ликова

КОЗАЦЬКА ДОБА В ЕКСПОНАТАХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО МУЗЕЮ ІМ. О. ПОЛЯ

Сучасний Дніпропетровський історичний музей ім. Д. Яворницького раніше мав назву Катеринославський обласний музей імені О. Поля і був створений у травні 1902 року на базі колекцій Олександра Поля та частково зібрань інших осіб. Його відкриття відбулося 6 травня 1902 року.

Протягом усього існування музею його фонди поповнювалися із різних джерел – з приватних колекцій; в наслідок проведення наукових розшуків, метою яких і було безпосередньо віднайдення залишків старовини і культури; придбання та виготовлення експонатів на замовлення музею.

Одними з головних, базових колекцій, були зібрання О. Поля, Д. Яворницького та Я. Новицького. Але першоджерелом та основою фондів музею стала колекція Олександра Поля та його "музеума". Свою колекцію Олександр Поль почав збирати з дитинства. Цьому у значній мірі сприяли розповіді його бабусі про Запорізьку Січ та козацький рід Полуботків. З роками проста зацікавленість перейшла у пристрасть та сферу діяльності, яка складала значну частину життя Олександра Поля. Він зібрав величезну колекцію старожитностей, до якої увійшли близько 5 000 предметів кам'яної, бронзової та залізної епох, давньогрецьких причорноморських колоній, скіфської культури, зброя та предмети побуту запорозьких козаків [12, с. 277].

© Ликова В.В.